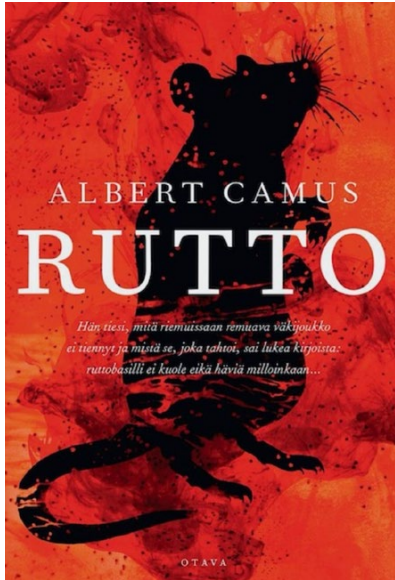

MAALLINEN KATEKISMUS

Albert Camus: *Rutto*. Otava, 1948.

ESA AALLAS

Rutto (*La Peste*, 1947) on Albert Camus'n antikristillisin romaani. Maallistuneen katekismuksen muodon sisältävä teos osoittaa, kuinka pyhyys ei hyödytä mitään kärsimyksen ja ruton torjunnassa. Papin rukouksista ja saarnoista välittämättömät lujaluontoiset maallikot nousevat teoksen sankareiksi.

Teoksen ydinkohdassa lääkäri ja pappi seuraavat ruttoon sairastuneen viattoman pikkupojan tuskaista kuolinkamppailua. Jesuiitapappi Paneloux saarnaa, että rutto on Jumalan lähettämä rangaistus. Hän toivoo, että asukkaat, kauhusta ja kuolevien huudoista huolimatta, kääntyvät taivaan puoleen huulillaan ainoa todellinen kristillinen sana, rakkaus. Muusta Jumala kyllä pitää huolen.

Lääkäri Rieux'n mielestä pappi ei ole nähnyt kuolemaa tarpeeksi usein. Ruton vastaisessa taistelussa kyse ei ole sankaruudesta vaan kunniallisuudesta, tehtävän täyttämisestä.

”Jokainen maalaispappi, joka on kuunnellut kuolevan viimeisiä hengenvetoja, ajattelee kuin minä. Hän tahtoo mieluummin lievittää kurjuut-

ta kuin todistella, miten erinomaista se on.”

Papin rukoillessa ääneen ”Jumalani, pelasta tämä lapsi!” lääkäri huomaa lapsen huodon heikkenevän ja lakkaavan vihdoinkin kokonaan. Kamppailu on päättynyt.

Rieux, inhosta pyörtymäisillään, sanoo väsymyksen tekevän hulluksi.

”Tässä kaupungissa saa kokea hetkiä, jolloin ei näe mitään muuta kuin oman kapinansa.”

Paneloux vastaa ymmärtävänsä: ”Se mikä käy yli mittojemme, ärsyttää kapinaan. Mutta meidän on ehkä rakastettava sitäkin, mitä me emme ymmärrä.”

Lääkäri pudistaa päätään.

”Ei. Minun käsitykseni rakkaudesta on aivan toinen. Kieltäydyin kuolemaani asti rakastamasta maailmaa, jossa kidutetaan lapsia.”

Joulukuussa 1948 pariisilaisessa luostarissa dominikaanipapeille puhunut Camus sanoi, että Rutton lääkäri on hänen itsensä kaltainen uskonnoton.

”En ole ripittäytynyt enkä usko ylönousuun. Jaan teidän kanssanne pahuuden kauhun. Mutta minulla ei ole teidän toivoanne ja jatkan taistelua niille sellaista maailmaa vastaan, missä lapset kärsivät ja kuolevat.”

”Kun espanjalainen piispa siunaa poliittisen teloituksen, hän ei enää ole piispa eikä kristitty eikä edes ihminen, hän on koira, aivan kuin sekin, joka jonkin ideologian huipulta käskee tämän teloituksen tapahtua tekemättä itse sitä työtä.” (Camus: *Esseitä: Ateistit ja kristityt*, Otava 1962.)

Nobel-palkintojuhlan lehdistötilaisuudessa Tukholmassa 1957 Camus syytti paavia siitä, että tämä vaikei natsiterrorista. ”Kristittyjen tulee tuoda asiat julki. Jos eivät tuo, niin kristityt voivat elää, mutta kristillisyyttä kuolee.”

Ruton allegorioita

Romaani sisältää monia vertauskuvia. Rutto merkitsi myös totalitarismia: natsismia, fasismia sekä kommunismia ja Francon hallintoa. Sadat ko-

loistaan kömpivät, kaduilla mätänevät rotat ovat ruskeapaitoja.

Saksalaisten miehittämässä, Ranskaan kuuluneessa Algerian Oranissa epidemiaa vastaan toimivat ranskalaiset asukkaat ovat kukin tavallaan vastarintaväkeä. Kirjailija itse koki 17-vuotiaana havaitun tuberkuloosinsa hoidon takia eristystä kuin ruttokaupungin asukkaat.

Paneloux on Camus'n tavoin kiinnostunut Algeriassa syntyneestä kirkkoisä **Augustinuksesta**, jonka näkemyksiä kirjailija tarkasteli uusplatonilaisen filosofi **Plotinoksen** ohella yliopistotutkielmassaan.

Rieux on työläisen poika ja lähtöisin vaatimattomista oloista niin kuin Camus. Uskonnolla ei ollut mitään sijaa kirjailijan lapsuudenkodissa. Kirjan lääkärin äiti istuu ikkunan äärellä, kuten istui kirjailijan äiti Alger'n asunnon parvekkeita äärellä, jolla myös *Sivullisen Mersault* seuraava ihmismvirtaa.

Rutossa virkamies Grand hioo loputtomasti käsikirjoituksensa ensimmäistä kappaletta kuin Sivullisen tekijä kuuluisaa aloitustaan. ”Äiti kuoli tänään. Tai ehkä eilen. Sain vanhainkodista sähkönen: ”Äiti kuollut. Hautaus huomenna. Osanottomme.” Samantekevää. Ehkä se tapahtui eilen.”

Maallikkopyhimys

Camus piti tärkeimpänä poliittisena kirjanaan *Kapinoiva ihminen* -teostaan (*L'Homme révolté*, 1951). Kirjailija katsoo kristinuskon suhtautuvan ihmiseen pessimistisesti, mutta optimistisesti kohtaloon. Itseenään Camus luonnehtii pessimistiksi suhteessa ihmisen suhteen. Happamasti kohtaloon, mutta myönteisesti historian kulkuun ja muutokseen vannovaan marxismiin hän suhtautuu varauksellisesti.

Kiivaan debatin Ranskassa nostattanut teos teki Camus' ta oikeiston ohella epäsuositun kommunistisessa vasemmistossa. Maallikkopyhimykseksi (*lay saint*) entistä ystäväänsä ni-

mitelleen **Sartren** mielestä Camus kirjoitti asioista, joita ei ymmärrä. Lukematta **Marxia** ja **Engelsiä** hän jätti Kapiniovassa ihmisessä huomioimatta luokkataistelun.

Porvarillisen idealismin viimeisen linnakkeen moralistina Camus'ta pitänyt Sartre itse erkaantui idealismista

ja individualismista ja oli lähellä marxismia ja toveriliittoa kommunistien kanssa. Camus moitti Sartrea autoritaarisen sosialismin puolustamisesta.

Kellot soivat vapaa-ajattelijalle

Joulun alla 1959 Camus kertoi viimeiseksi jääneessä julkisessa esiintymisessään Aix-en-Provencen ranskalaisessa instituutissa ulkomaalaisille opiskelijoille kirjailijan työstä, jota piti ihmisen työnä jumalallisen inspiraation sijaan.

”Kristittyjen jumala ei ole minua varten, enkä tunne hengellistä vetoa kristillisyyteen. Vaikka en ole filosofi, minua kiinnostaa tietää, kuinka meidän tulee toimia, kun ei usko jumalaan eikä järkeen.”

Opiskelija kysyi, onko hän vasemmistointellektuelli.

”En ole varma siitä, olenko intellektuelli. Mitä tulee vasemmistoon, kannatan ja tuen sitä. Olen syntynyt vasemmistolaiseen perheeseen.”

Pari viikkoa myöhemmin, 3. tammikuuta 1960 Camus menehtyi auto-onnettomuudessa matkalla Pariisiin eteläisen Ranskan Lourmarinin kodistaan. Paikalta löytynyt salkku sisälsi postuumina 1994 toimitetun *Le Premier homme* -teoksen (*Ensimmäinen ihminen*, Otava 1995) keskenraisen käsikirjoituksen.

Camus'n arkkua ei viedä vallitsevan tavan mukaisesti ensin kirkkoon, vaan se kannetaan suoraan Lourmarinin kylän pienelle hautausmaalle. Kylän katolisen sekä protestanttisen kirkonkellojen sijasta keskustorin kellot soivat vapaa-ajattelijalle.

MUSTAJALKOJEN JÄLKEÄINEN

Mondovissa Algeriassa 1913 syntynyt ja lapsuuden ja nuoruutensa pääkaupunki Algerissa elänyt **Camus** koki kuuluvansa maahan muuttaneiden ranskalaisten *mustajalkojen* (*pieds noirs*) toisen polven siirtolaisiin.

Hän oli haluton myöntämään, että nautti kolonialistien etuoikeuksista ja oli vihkiytynyt ranskalaiseen Algeriaan. Hän ei valinnut puolta Algerian konfliktissa, vaan uskoi loppuun saakka naiivisti arabien ja Algerian ranskalaisten yhteiselo. Hänen idealisminsa lähti työväenluokkaisen siirtolaisväestön puolustamisesta. Miten sen käy, jos Algeria itsenäistyy?

Ranskassa 1940-luvulta alkaen elänyt Camus etäännytti jossain määrin Algeriasta, ja oli viimeisinä elinvuosinaan jyrkän arvostelun kohde. Moni hänen ystävänsäkin ihmetteli, miksei hän liittynyt kannattamaan itsenäisyysliikettä. Camus piti Algerian vapautusliike *FNL*:ää ääriationalistisena, Nasserin ja Moskovan tukemana liikkeenä. Kahdeksatta vuotta kestänyt sota Algeriasta (1954-1962) vaati yli puoli miljoonaa uhria. Heistä suurin osa oli muslimi. Miljoona eurooppalaista pakeni maasta.

Itse olen käynyt kahdesti Algeriassa. Marraskuussa 2013 esitelmöin Camus'n ja välimerellisyyden vaikutuk-

sesta suomalaisen kirjallisuuden Tampereen yliopiston ja Algerian kulttuuriministeriön järjestämässä kollokviossa Algerin kansalliskirjastossa. Algerialaisten mukaan maassa suhtaudutaan ristiriitaisesti tähän Algerian kolonialistisen kauden kirjailijaan.

Kesäkuussa 1999 tein reportaasimatkan Yle Radio1:lle vuodesta 1992 sotatilassa olleeseen maahan. Kolme turvamiestä vartoi minua hiljaisella *Houari Boumediennen* lentokentällä. Pääkaupunki Algerin *Kasbahin* arabikortteleissa kävelyäni varmisti seitsemän turvamiestä. Käyntiäni Tipasassa Välimeren rannalla turvasi kaksi jeeppiä täynnä santarmeja. Ryöstö- ja murharyhmät saalistivat yhä tiesuluilla, vaikka islamistien ja vallanpitäjien väliset taistelut jo hiipuivat.

Aurinko, meri ja rantahiekka vetivät Camus'ta Tipasaan. Sieltä ovat virinneet hänen lyhyimmät kirjoitukset, kuten *Häät Tipasassa* ja *Paluu Tipasaan* (*Esseitä*, 1962). Tipasan oppaani **Belkassan Nedduar** neuvoi minut muistokivelle, johon on kaiverrettu Camus'n sanat: *Je comprends ici ce que on appelle gloire: le droit d'aimer sans mesure.* (Täällä ymmärrän sen, jota kutsutaan glooriaksi: oikeuden rakastaa rajattomasti).